

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

dr. Gubis Philip

**A büntetőjogi tévedés egyes dogmatikai
kérdései a hazai joggyakorlat tükrében**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÓHELYI VITÁJÁRA

Témavezető:

Dr. habil. Ambrus István

habilitált egyetemi docens

ELTE-ÁJK Büntetőjogi Tanszék

Budapest

2025

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

A büntetőjogi tévedés jogirodalmi feldolgozottsága igen szegényes, feldolgozásával önállóan foglalkozó terjedelmesebb mű hazánkban immár több, mint egy évszázaddal ezelőtt látott napvilágot.¹ Tekintettel arra, hogy a büntetőjogi szakirodalomban régóta igen mostohán kezelt jogintézményről van szó, ideális témának találtam dogmatikai vizsgálatra, új szempontú megközelítésre és továbbgondolásra a tévedés feldolgozását.

Így elsődlegesen – az értekezés címéből is fakadóan – a büntetőjogi tévedés dogmatikai kérdéseit kívánom feldolgozni, mellyel kapcsolatban mélyrehatóbb és terjedelmesebb elemzés rég látott napvilágot hazai irodalmunkban. Ugyanakkor a műben törekszek hasonló súllyal latba venni a jogintézmény hazai joggyakorlat általi alkalmazását, melyre a cím második fele is utal. Ennél fogva mind az elméleti síkon, mind a gyakorlati síkon igyekszek saját álláspontot kialakítani. Ily módon mindkét vizsgálódási körben egyetértésemet fejezem ki azon megoldásokkal, melyeket az adott formában továbbra is pártolandónak tartok. Ugyanakkor a kutatás immanens céljaként mindig ildomos jelen lennie a nóvumok megfogalmazásának. Következésképpen határozottan képviselem a dolgozatban azon meglátásaimat, amelyek kritikusan közelítik meg egy rész kérdés dogmatikai vagy gyakorlati megoldását. Ezekben az esetekben eltérő nézetemnek adok hangot és igyekszek annak alátámasztását meggyőzően megérvelni. Ugyanakkor ez nem abszolút módon jelenti más gondolkodók nézeteinek merev elvetését, hiszem ugyanis azt, hogy az érvek és ellenérvek felsorakoztatásával akár konvergens módon jobb megoldások születhetnek. A tudományos kutatás ugyanis nem öncélú tevékenység, valamennyien azért tesszük, mert mindannyiunk szívügye a jogtudomány és annak fejlődése. Így bízom abban, hogy mind az elméleti, mind a gyakorlati szakemberek hasznosnak és megfontolásra alkalmasnak találják a mű következtetéseit, ha a tévedés behatóbb vizsgálata szükségeltetik munkájuk során.

Kutatásom során a jogintézmény jogtörténeti gyökereivel foglalkozom először, ahogy arra Francois Baudouin (Balduinus) is felhívta a figyelmet a XVI. században: „Sine historia caeca est jurisprudentia.”² Ugyanis egy olyan jogintézmény, amelynek már a római jogban is voltak gyökerei méltán érdemli meg a historikus vizsgálatot. E mellett arra is érvényes Balduinus megállapítása, hogy mind a tévedés dogmatikai alapvonásaihoz, mind a kodifikációs fejleményeinek megértéséhez és azokból helyes következtetések levonásához szükségeszerű a

¹ Bernolák Nándor: A tévedés tana a büntetőjogban. Kassa, 1910.

² Hamza Gábor: Comparative law and antiquity. Budapest, 1991, 41. Magyar fordításban: a jogtudomány története nélkül vak.

jogtörténeti vizsgálat. Utóbbit szorosabban a mű elején teszem meg, azonban több esetben is visszanyúlok történeti vizsgálódáshoz az egyes tárgyalt kérdések kapcsán. Ennek során gyakorta hívom fel a figyelmet olyan összefüggésekre, hogy például az *error in objecto* miért tekinthető eredendően *genus proximum*-aként az *error in persona*-nak vagy például miért írja a Btk. a társadalomra veszélyességben való tévedés esetében külön kitételként az „alapos ok”-ból fakadását, amikor a ténybeli tévedés kapcsán ezt nem teszi meg. Ezt követően elvégzem a tévedés büntetőjog-specifikus vizsgálatát, valamint elhelyezem a büntethetőséget kizáró okok között.

Az értekezésben vizsgálat tárgyává teszem a ténybeli tévedéssel összefüggésben a konstitutív erejű tények feltérképezésének módszerét, valamint a relevanciavizsgálat technikáját. Ez ugyanis esszenciális jelentőségű a menthető ténybeli tévedés alkalmazásánál. Az elméleti megalapozás után a joggyakorlatra fókuszálok és részletes elemzését ismertetem bírósági döntéseknek, hol a tévedés irrelevanciájával, hol annak relevanciájával összefüggésben. Ennek során általában több fokot megjárt ügyeket mutatok be, ahol nem egyszer a különböző fokon eljáró bíróságok véleményei közötti diszkrépanciák is kidomborításra kerülnek. Többször teszem le szavazatomat adott esetben a jogerőssé vált döntés ellenében is, továbbá rávilágítok például olyan gyakorlati disszonanciákra, hogy bár tévedés fennálltára alapoz a döntés indokolása, mégis bűncselekmény hiányára és nem büntethetőséget kizáró ok fennálltára hivatkozva történik a felmentés.

A ténybeli tévedés nevesített eseteinek tárgyalásánál több exkurzust is megjelenítek. Így a sértettek számában való tévedéssel kapcsolatos aggályaim mellett az *aberratio ictus* és a tévedés valódi kapcsolatát vizsgálom meg. Ezek mellett az *error in objecto* és *error in persona* egymáshoz való viszonyának tisztázása mellett részletes esetvariációkat dolgozok ki a lehetséges kimenetekre. Az elvétel kapcsán dogmatikai továbbgondolásba bocsátkozok, amikor annak valódi és nem valódi, általam kidolgozott elkülönítését mutatom be, ugyanakkor helyet kap a *dolus generalis* elemzése is.

A jogban való tévedéssel összefüggésben utalok annak hazai jogunkban társadalomra veszélyességben való tévedésként megjelenésére és a két esetkör összefüggéseire. E mellett nagy hangsúlyt fektetek a jogi és ténybeli tévedés elhatárolásának kérdéseire is (több esetben a XIX. századig visszamenő joggyakorlatot is elemezve), amely értelmezési probléma kapcsán a németajkú jogirodalom vonatkozó vizsgálatát is elvégzem. Így a deskriptív és normatív tényállási elemek helyes értelmezéséhez segítségül hívom a „Parallelwertung in der

Laiensphäre” doktrínáját valamint a német ún. „szubsumciós” tévedést. Exkurzus részben foglalkozok az elméleti szinten felvethető jogtudat által közvetített ténytudat kérdésével.

Ezt követően foglalkozok a társadalomra veszélyesség fogalmának hazai megjelenésével és a társadalomra veszélyességben való tévedés értelmezésével. Így vizsgálom a társadalomra veszélyesség tudatát és a bűnösség kapcsolatát, a társadalomra veszélyességi tudat kialakulását az elkövető elméjében. Ezek után a társadalomra veszélyességben való tévedés kialakulásának közvetítő elemeit taglalom, így a cselekmény jogellenességének, erkölcsellenességének vagy veszélyességének tudatát, melyek konjunktív hiánya szükséges a társadalomra veszélyességben való tévedés hivatkozásához. E komponensek jelentőségével kapcsolatos kritikák mellett saját álláspontomat is kialakítom és tüzetesebb vizsgálódást folytatok a társadalomra veszélyességben való tévedés „alapos oka” kapcsán.

A társadalomra veszélyességben való tévedést a hazai jogalkalmazásban részletes vizsgálat tárgyává teszem. Koncentráltan, több fokot megjárt ügyek aprólékosabb áttekintéseit végzem el és először a hasonló jegyek alapján próbálok halmazokba rendezni olyan tényállásokat, melyek esetében a bíróságok nem ismerték el a társadalomra veszélyességben való tévedés létjogosultságát. Az így kialakított esetjogi halmazokat szabatos elnevezéssel illetem.

A fókusz ezek után olyan ügyekre irányul, melyek esetében a bírói gyakorlat elismeri a társadalomra veszélyességben való tévedés menthetőségét, ahol szintén koncentrált halmazalkotásra aspirálok. Ugyanakkor olyan eseteket is hozok példaként amelyek bizonyítják a joggyakorlat ingadozását, továbbá kritikus véleményt fogalmazok meg, az olykor eltúlzottan szigorú gyakorlati szempontok ellenében, így kiváltképpen a bonyolult háttérjogszabály elkövetőtől elvárt ismerete vagy éppen egy hatóság által ismert gyakorlat alapján eljáró jóhiszemű elkövető bűnösségének kérdései kapcsán. Ezen túlmenően részletesebb véleményt fogalmazok meg a társadalomra veszélyességben való tévedés gyakorlatának kiterjesztő értelmezésével összefüggésben és behatóbb vizsgálatát végzem el az elkövetői pozíciónak akkor, amikor a professzionalista értelemben jártasabb vagy hatóság nevében eljáró személy tanácsán, döntésén alapul az elkövetői tévedés.

A vélt büntethetőséget kizáró okok tévedéstani értelmezése kapcsán kisebbségi álláspontra helyezkedek azok ténybeli tévedéssel történő javasolt megoldására és rávilágítok arra, hogy a joggyakorlat sem volt mindig következetes teljesen abban, hogy a tévedés melyik válfaja alkalmazandó az ilyen esetekben, kiváltképpen a vélt jogos védelmi helyzet megítélése esetén.

Végül a gondatlanságból fakadó tévedés vizsgálati módszerével kapcsolatban felvillantom annak részbeni különbözőségét a bűncselekmény gondatlan elkövetésének vizsgálatához képest és részletesebb joggyakorlat vizsgálatára törekszek. Ennek során annak hiányosságát is felvetem a jogalmazásból, hogy a társadalomra veszélyességben való tévedés sokszor merev elutasítása esetén kevés gondot fordít a bíróság annak esetleges gondatlanságából fakadására. Exkurzusként tárgyalom az önálló, gondatlan alakzatú bűncselekménybe zárt praeterintentio-k esetköreit, valamint a gondatlanság és véletlenség közti felelősségtani különbség tévedésből történő levezetését.

Mindezen kérdéseket körbejárva, igyekszek olyan végkövetkeztetéseket levonni, melyeket mind az elmélet, mind a gyakorlat haszonnal fontolóra vehet.

Ugyanakkor rövid indokolásba bocsátkozok abban a tekintetben, hogy a dolgozat miért nélkülöz bizonyos vizsgálódásokat a téma szempontjából.

A joggyakorlati elemzések körében elmarad az alsóbb bírósági joggyakorlat részletesebb feldolgozása. Ennek oka részben a terjedelmi behatároltságban keresendő, ezért választom azt a módszert, hogy inkább kevesebb, de alaposabb elemzéseket végezzek, lehetőség szerint olyan bírói döntéseken, ahol az ügy több fórumot is megjár. Ezt azért tartom észszerű megfontolásnak, mert a tévedés megítélésének szempontjai alapvetően minden esetben ugyanazok elméleti szempontból, így további jogesetek inkább talán a tényállások különbözőségében tudnák színesíteni az értekezést, de nem a tartalmában.

Dolgozatomban a honi jogirodalomra és gyakorlatra fókuszálok, így más nemzeti jogok szabályozásának bemutatását, valamint jog-összehasonlító elemzést nem szerepeltetek. Ennek indoka részben szintén a terjedelmi korlátokkal függ össze: a részletes dogmatikai vizsgálat mellett elemzett hazai esetjog részletesebb körbejárása is olyan méretet ölt, hogy a nemzetközi színtérbe helyezett vizsgálódás szintén önálló munkát kívánna meg. Az sem elhanyagolható, hogy ha a témának már régóta nincsen irodalmunkban monografikus feldolgozása, akkor annak újabb feldolgozásakor helyénvalóbb az intenciót egy behatóbb hazai elemzésre fordítani. Ugyanakkor egyes megállapítások alátámasztásához segítségül hívok külföldi jogirodalmat és joggyakorlatot is adott esetben, kiváltképpen megtörténik ez a ténybeli és jogi tévedések elhatárolásánál.

II. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei

A célkitűzések felsorakoztatása után felvázolom a dolgozat módszertani szempontjait, továbbá a tagolás és az elemzett témák egymáshoz való arányának kérdéseit.

Dolgozatomban alapvetően a büntetőjogi tévedés jogintézményéről próbálok átfogó feldolgozást nyújtani a hazai büntetőjog keretein belül. Ennél fogva – ahogy ezt értekezésem címében is felvillantásra kerül – leghangsúlyosabban dogmatikai elemzést folytatok le. Így a lehető legszéleskörűbben igyekszek a hazai szakirodalom feltérképezésére és analizálására, melynek során a különböző szerzők által tévedésről megfogalmazott álláspontokat ismertetem, elemzem és szükség esetén egymással szembe állítom, egyetértésemet vagy kritikámat fejezem ki.

Az értekezés – figyelemmel arra, hogy a tévedés egyébként hálás jogintézménynek ígérkezik dogmatikai vizsgálódásra és továbbgondolásra – büntetőjog-dogmatikai alapokon nyugszik, mindamellett hangsúlyozottan gyakorlatorientált is. Önmagában ugyanis a dogmatikai tézisek megfogalmazása olyan jogintézmény esetén, mely egyúttal tételes jog is, akkor tud teljeskörűbben a jogtudomány hasznára válni, ha a joggyakorlati problémákra is reagál. Ily módon az értekezés széles körben dolgoz fel kiváltképpen olyan jogeseteket, amelyek lehetőség szerint több bírói fórumot is megjártak. A súlypont azonban nem mennyiségi, hanem minőségi szempontokat követ, tehát nem törekszek sok eset elnagyolt bemutatására, mindinkább kevesebb történeti tényállás és azzal kapcsolatos bírósági döntés behatóbb vizsgálata a cél. Régebbi gyakorlatunkból a Büntető Jog Tárában és a Büntetőjogi Döntvénytárban megjelent esetek mellett az elmúlt évtizedek és napjaink ítélkezési gyakorlatára irányadó Bírósági Határozatokban közzétett eseti döntéseket is tanulmányozok, tehát koncentráltan a legfelsőbb a bírói fórum gyakorlatára.

A doktori értekezés csupán jó téma-összefoglalás lehet, ha csak különböző szerzők felfogásának felsorakoztatását és a gyakorlat kivonatolását teszi meg. Így kiemelten törekszek szintéziskeresésre is, melynek során állást foglalom mind a dogmatikai, mind a jogértelmezési kérdésekben. Meglátásaim valamikor egyéni dogmatikai álláspontok vagy dogmatikai továbbgondolások, valamikor gyakorlati aggályokat felvető és új nézőpontot javasoló megfontolások. Több ízben kísérek meg újabb besorolási kategóriákat létrehozni.

A doktori értekezés felépítését tekintve négy részben tárgyalja a büntetőjogi tévedés témakörét. Az első – arányát tekintve rövidebb – részben a tévedés jogtörténeti áttekintését és a hazai kodifikációs fejlődését valamint a tévedés lényegét és jogi természetét taglalja. Ezt követően

nagyobb részt szentel a ténybeli tévedés részletes dogmatikai és gyakorlati elemzésére, bemutatva a nevesített esetköröket. A harmadik, egyúttal legszélesebb körű rész a jogban való tévedéssel foglalkozik – figyelemmel a hagyományos didaktikai szempontú ténybeli- és jogi tévedés elválaszthatatlan fogalmi párosára –, de nyilvánvalóan ennek a résznek a túlnyomó terjedelmét a társadalomra veszélyességben való tévedés adja. Szem előtt tartva mindkettő tévedésnemet, mivel a gondatlanság okozta tévedés dogmatikai megfontolásai hasonlóak, ezért a negyedik rész foglalja össze annak tanait, azon belül külön-külön utalva a tévedésfajtákra.

Az egyes részek dolgozaton belüli aránya egyúttal immanensen jelzi az adott részekkel kapcsolatos problémák és kérdések mélységét, továbbá számosságát. Így megvalósul az értekezés azon célja is, hogy a terjedelem arányos legyen a problémára koncentrálással.

III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása illetve a hasznosítás lehetőségei

Doktori értekezésem fő célkitűzése a büntetőjogi tévedés témájában egy alapvetően büntetőjog-dogmatikai munka elkészítése volt. Ugyanakkor igyekeztem hasonló súlypontot helyezni főként a napjaink judikatúráját alakító joggyakorlati iránymutatásokra és eseti döntésekre. A szintéziskeresés során fogalmaztam meg saját álláspontjaimat, melyek nemegyszer a többségi felfogással vagy a recens joggyakorlattal szembenálló, ám érveim szerint meggyőzőbben képviselhető nézetek. Igyekeztem továbbá jogdogmatikai továbbgondolásokat, kategorizálásokat is kidolgozni.

A büntetőjogi tévedés jogtörténeti összefoglalása során rámutattam arra, hogy a jogintézmény gyökerei már az ókori keleti jogrendszerekben és a római jogban megjelentek, továbbá a későbbi jogtörténeti korszakokban is jelen voltak. A hazai szabályozástörténetre tekintve a Csemegi-kódex szabályozását a Btá. alapvetően reformálta meg, a társadalomra veszélyességben való tévedéssel kapcsolatban a Schuldtheorie-t adaptálva. Utóbbival kapcsolatban az 1961. évi Btk. már a Vorsatztheorie-val rokon értelmezést fogadott el, és azóta a hazai tévedés-szabályozáson csak kisebb formai változtatások történtek.

Ezt követően a tévedés definiálása kapcsán kiemelttem, hogy fogalmilag a nemtudás is beletartozik abba. Rávilágítottam, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás akadályrendszerében a régi terminológia szerinti beszámítást kizáró okként foglalt helyet a tévedés, azonban akkortájt a beszámítást csak grammatikailag azonosították a mai értelemben vett

büntethetőséggel, ebből erednek régi jogtudósaink disszonánsnak tűnő besorolási szempontjai. Ugyanakkor már a régi jogirodalomban is megjelent az a ma is irányadóan helyes szemlélet, hogy a tévedés a bűnösséget zárja ki.

A ténybeli tévedés relevanciavizsgálatánál a konstitutív erejű tényeknek van jelentősége, melyek vonatkozhatnak különös, illetve általános részi rendelkezésekben foglalt tényekre és a tényállással csak közvetett összefüggésben lévő tényekre is, azonban közös vonásuk, hogy a tárgyi oldal ismérveiként szerepeljenek *in concreto*, melyek kapcsán egyébiránt joglogikai szempontból apodiktikus tudást nem várhatunk el. A ténybeli tévedés alkalmazásával szóba jövő végkimeneteket kidolgoztam, melynél hat különböző esetkört személtettem arra, hogy a szándékos bűncselekmény megállapítása helyett milyen végkimenetek adódnak. Ezt követően részletes példákon át elemeztem a ténybeli tévedés alkalmazását közelmúltbeli joggyakorlatunkban.

A ténybeli tévedés nevesített esetei kapcsán kimutattam, hogy az *error in objecto* eredetileg az *error in persona genus proximuma*, azaz úgy értelmezendő, hogy utóbbinál is elkövetési tárgyban téved az elkövető, figyelemmel az elkövetési tárgy fogalmába besorolt passzív alanyra. Az *error in objecto* vagy *persona* definícióalkotásába tág értelemben beleértem azon eseteket is, amikor az elkövetési magatartás, az elkövetési tárgy és/vagy az elkövető büntetőjogi értelemben véve csak potenciális. Ennél fogva kilenc pontban dolgoztam ki értekezésemben e nevesített esetkör elméleti variációit és azok megoldásait. Exkúrsusban világítottam rá az idevágó joggyakorlati problémára, miszerint a sértettek számában történő tévedéssel az objektívizáló és ki nem mondottan praktikai szempontokat követő judikátúrában visszatérésre van szükség a helyes dogmatikai tételekhez. Kimutattam, hogy az alkalmatlan kísérlet végeredményben fordított tévedést feltételez, mivel az elkövető azzal a ténnyel nincs tisztában, hogy a tárgy, eszköz vagy mód alkalmatlan a bűncselekmény befejezéséhez. Levontam továbbá azon következtetést, hogy a fordított tévedés akkor alapozhatja meg elméleti szinten valamely bűncselekmény alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletét, ha olyan tény téves tudatában követi el az elkövető a bűncselekményt, amely tény fennállta esetében relevánsnak minősülne.

Az *error in objecto/persona* és *aberratio ictus* összehasonlításában rámutattam, hogy előbbinél az elkövetési magatartás megkezdésekor már tévedésben van az elkövető, elvétésnél azonban nincs és az általa sérteni kívánt meghatározott elkövetési tárgy(ak)ra irányítja az elkövetési magatartást. Az elvétés vizsgálódási esetköreinek szűkítésére javasoltam a valódi és nem valódi elvétés bevezetését, valódi *aberratio ictus* akkor forog fenn, amikor az elkövető a ténylegesen célba vett elkövetési tárgy helyett, az elkövetés során bekövetkező okból másik elkövetési

tárgyat sért, és arra az elkövetőnek legalább a gondatlansága kiterjedt. Ezt követően mélyebb dogmatikai fejtegetést folytattam az aberratio ictus és tévedés – egyébiránt álláspontom szerint túlértékelt – kapcsolatáról és a dolus generalist is górcső alá vettem.

A jogban való tévedés hazai jogunkban a Csemegi-kódexben volt értelmezett, ahol annak irrelevanciáját a büntetőjogi kódex rendelkezéseire kellett értelmezni, minden más jogági jellegű tévedést ténybeli tévedésként kezeltek régebbi gyakorlatunkban. Napjainkban a jogban való tévedés büntetőjogi szempontból önmagában sokat veszített jelentőségéből. Büntetőjogi aspektusban azt szűk értelemben a büntetőjogszabályban való tévedésként érdemes értelmezni, továbbá ezzel összefüggésben a büntetőjogszabály értelmezési gyakorlatában való tévedésként. Ennek folyománya, hogy az így helyesen felfogott jogban való tévedés alatt főként a büntetőjogszabály általános, illetve különös részében szabályozott tételes büntetőjogi rendelkezésében való tévedés értendő.

A jogi és ténybeli tévedés elhatárolásánál a következőket mutattam ki. A deskriptív és normatív tényállási elemek felismerésekor előbbinél általában érzékszervileg észlelésről, míg utóbbinál gondolati értékelésről van szó, melyet a német „Parallelwertung in der Laiensphäre” doktrína szerint úgy kell értelmezni, hogy az elkövető a tényállási elem társadalmi és jogi jelentőségét az életbeni realitáson át ismerje fel. Utóbbival függ össze szorosan a szintén német eredetű szubsumciós tévedés, melynek során bár az elkövető felismeri cselekményeinek tényelemeit, de azokat helytelenül vonja (szubszumálja) valamely tényállásban meghatározott jogi fogalom alá. Ezzel összefüggésben villantottam fel azon érdekes helyzetet, amikor a tényismeretet maga a jogtudat tudja közvetíteni álláspontom szerint, főleg olyan tények kapcsán, amelyek valós tényyszerűsége bonyolult eljárásokkal határozható meg (például a fehér por a zacskóban acetorfin, egyúttal kábítószer). Mindezzel összefüggésben esetjogi példákon át igazoltam, hogy a bírósági gyakorlatban sem egyértelműen sikerül olykor eldönteni, hogy milyen tévedésről is van szó. Ennek pedig véleményem szerint korántsem elhanyagolható a jelentősége, hiszen a két tévedésnem menthető fennálltát vizsgálva eltérő szempontokra kell figyelemmel lenni.

A társadalomra veszélyességben való tévedés jelen szabályozása kapcsán rámutattam: nem elkerülhető, hogy a szándékosságba ne építsük be a társadalomra veszélyesség tudatát, pontosabban negatív elemként e tévedésnek hiányát. Ennek oka, hogy enélkül nincs olyan bűncselekmény-fogalmi elem, amelyet a társadalomra veszélyességben való tévedés kiküszöbölne, ha az alapos okból ered. A jelenlegi jogalkalmazói környezetben a társadalomra veszélyesség explicit bűncselekmény-fogalmi elemként értelmezését támogattam.

A társadalomra veszélyesség tudatának kialakulását közvetítő elemek esetében a különböző kritikus álláspontok ellenére pártoltam a dolgozatban mind a jogellenesség tudatának, mind erkölcsellenesség tudatának (vagy jellemzően társadalmi helytelenítés, elítélés tudatának, társadalmi károosság tudatának), mind a veszélyesség tudatának kompetenciáját, melyek konjunktív hiánya szükséges a társadalomra veszélyességben való tévedés sikeres hivatkozásához. Figyelemmel arra, hogy a Btá.-ban a Schuldtheorie-t elfogadó álláspont szerint volt szabályozva a társadalomra veszélyességben való tévedés, így az „alapos ok” kitétel azért jelent meg, hogy elkülönítse jogtechnikailag a társadalomra veszélyességben való tévedés egyáltalán nem felróható (alapos okból fakadó) és a felróható, de méltányolható körülményből származó (egyébiránt kellő gondossággal elkerülhető és korlátlan enyhítést előírányozó) társadalomra veszélyességben való tévedés esetkörét. Ezzel az alapos okból fakadó társadalomra veszélyességben való tévedés lényegében egybeesett a kellő gondosság mellett sem felismerhető társadalomra veszélyességben való tévedéssel. Mivel a Vorsatztheorie már az 1961. évi Btk. óta akceptált, így – a didaktikai tisztaság és az esetleges értelmezési anomália eloszlatása érdekében – a jogalkotónak de lege ferenda tanácsos lenne vagy az „alapos ok” kitételét eltávolítani a társadalomra veszélyességben való tévedés meghatározásánál, vagy ha a megtartásához ragaszkodik, akkor azt a ténybeli tévedés meghatározásába is szükséges volna beépíteni.

A társadalomra veszélyességben való tévedés hivatkozásának elvetésére szavazó bírósági döntések köre alapján megpróbáltam a tipikus hivatkozások szerinti kategóriákat felállítani. Ugyanígy tettem ugyanakkor e tévedésnem menthetőségét szentesítő judikátúra esetén is. A hatósági félretájékoztatások okozta tévedés és a legújabb gyakorlat szerint a hivatásszerűen jogi tanácsadással foglalkozó személy tájékoztatása okozta tévedés esetében arra jutottam, hogy amennyiben az konkrét személyhez köthető, úgy annak közvetett tettesi pozíciója elméletileg nem kizárt. A joggyakorlatban a hatósági félretájékoztatással kapcsolatos hivatkozási kör tágítását a közfeladatot ellátó személyek meghatározott tevékenységi körükben adott tájékoztatása irányába kiterjesztve látom esetleges életszerű tendenciának, míg a jogi tanácsadással foglalkozó személy félretájékoztatása okozta tévedést szintént kiterjeszthetőnek látom az adott jogi környezetben professzionalista értelemben laikusnál sokkal jártasabb személy (például adószakértő) tanácsára is. A keretdiszpozíciót kitöltő más jogágbeli norma részletszabályozásában való tévedés esetében rugalmasságot kell mutatnia a gyakorlatnak a „jog nem tudása, nem mentesít” elv erodálódására és elégséges büntetőjogi aspektusban az ilyen jogszabályokkal rendszeresen vagy hivatalból foglalkozó, továbbá, e jogszabályokkal

szabályozott területen rendszeres tevékenységét kifejtő elkövető felelősségét megállapítani. A jóhiszemű eljárás és a jogkövető magatartás útjának keresése (joganyag, eseti döntések tanulmányozása) során előálló tévedés esetében a joggyakorlatnak értékelnie kell az elkövető által a társadalomra veszélyességben való tévedés elhárítására tett erőfeszítéseket. A vélt büntethetőséget kizáró okok esetében a kisebbségi állásponthoz csatlakozva ténybeli tévedéssel javasoltam megoldani a problémát, mivel például a putatív jogos védelem esetében a támadás mint előkérdés egy olyan ténykérdés, melyet az elkövető tudatának át kell fognia a vélt jogos védelmi helyzet fennálltához. Ennek folyománya, hogy nem támogattam a kérdésben egyébként korábban sem konzekvensen tévedésnemet választó joggyakorlat napjainkban irányadó válaszát, miszerint társadalomra veszélyességben való tévedést kell alkalmazni az ilyen esetekben.

A tévedés joggyakorlatában szakítani kell azzal a következetlen tendenciával, hogy a társadalomra veszélyesség hiánya és a társadalomra veszélyességben való tévedés nem különül el. A cselekmény társadalomra veszélyessége ugyanis objektív, tárgyi kategória, az független az elkövetőtől, erre a tévedés semmilyen hatással nincsen. A tévedés az alanyi oldalon tudja eliminálni a bűnösséget, de akkor sem arról van szó, hogy ezáltal társadalomra veszélyesség hiánya miatt nem állapítandó meg a bűncselekmény. A tévedés fennállta ellenére a cselekmény társadalomra veszélyes és tényállásszerű, büntetendő cselekmény, csak in concreto az elkövető esetében a bűnösség kizárt. Ebből fakadóan, ha egy cselekmény nem veszélyes a társadalomra, elméletben az elkövető bárkire való kicserélésével sem lehet bűncselekményt megállapítani, ugyanakkor a társadalomra veszélyességben való tévedésre ez nem igaz. Így felhívtam a figyelmet ebből fakadóan azon büntetőeljárasi szempontra, hogy a tévedés logikájával levezetett döntések esetében büntethetőséget kizáró okra és nem bűncselekmény hiányára kell alapítani a felmentést.

A gondatlanságból fakadó tévedéssel összefüggésben kifejtettem, hogy az másféle vizsgálatot vár el, mint a tényálláshoz járuló gondatlanság. Megállapítottam, hogy az önálló, gondatlan alakzatú bűncselekménybe zárt praeterintentio esetén a tévedés is alkalmazható lenne a felelősség kiiktatására valamint a gondatlanság és véletlenség közti felelősség levezethető lehet adott esetben a tévedés használatával. A joggyakorlatot elemezve arra jutottam, hogy a gondatlanság okozta társadalomra veszélyességben való tévedéssel a bíróságok elvértve foglalkoznak, holott annak finomhangolt dogmatikai vizsgálata rugalmasabbá tehetné a tévedés alkalmazását.

Mindezen összegző következtetéseket figyelembe véve, reményeim szerint a munka hozzájárul a tévedés dogmatikai helyi értéken kezeléséhez és a joggyakorlat számára is megfontolandó érveket prezentál.

IV. A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke

Gubis Philip: A büntetőjogi tévedés nevesített eseteiről. In: Nagy Marianna (szerk.): Válogatott tanulmányok. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tudományos diákköreinek a XXXIV. OTDK-ra nevezett dolgozataiból. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2019, 93-102. o.

Gubis Philip: A Kúria felülvizsgálati végzése a társadalomra veszélyességben való tévedésről. Jogesetek Magyarázata, 2020/3–4. 21-28. o.

Gubis Philip: A ténybeli tévedés elmélete és gyakorlata az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények tekintetében. In: Molnár Dániel – Molnár Dóra (szerk.): Tavasz Szél 2021/Spring Wind 2021. Tanulmánykötet I. Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), Budapest, 2021, 217-226. o.

Gubis Philip: Az elkövetési tárgyban való tévedés a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények körében. Ügyészek Lapja, 2021/6. 23-35. o.

Gubis Philip: Az error in objecto és az error in persona egyes dogmatikai kérdései. Ügyészek Lapja, 2023/1. 37-49. o.